

Գրիգոր Զոհրաս

Քոքինաքի

(Իզմիրի կյանքն)

Առ տիկին...

Ա

Քոքինաքին կերգեր. նուրբ ու ներդաշնակ ձայն մը, որ գիշերն ի բուն կհամատեր
Հայնոցին գոց ու կանանչ փեղկերուն դեմ. երբեմն ներսեն փսփսուք կլսվեր , դուրս
կթափանցեր. Քոքինաքին էր. կճանչնային այս ձայնը, որ հունարեն երգերու
հատվածներով կուգար արթնացնել գիրենք կեսգիշերին լռության մեջ:

Քոքինաքին վտիտ ու դժգույն երիտասարդ մ'էր նուրբ՝ իր ձայնին, գունաթափ,
հյուծախտավորի մը նման, տասը գիշեր անքուն հսկելու կարող իր դրուպատուրի
անտանելի խոնջանքին տոկալով. և այսպես բոլոր քաղքին անհրաժեշտ եղող
մարդ մը ըլլալուն գիտակցությունը ցույց տալով սովորաբար քնատուրենն
փակվող աչքերուն մեջ:

Իր ձայնը բոլոր քաղքին ձայնն էր, անոր վիշտերուն թարգման, ուրախությանց
մասնակից, գանգատող և լալագին ձայն մը բոլոր արևելքի ձայներուն պես:—
Առանց այս տղուն Իզմիր չի պիտի կրնար կարծես դուրս թափել միշտ
արտահայտվելու տրամադիր եղող իր ոգին. գիտեին և ասոր համար կպաշտեին
Քոքինաքին. հայ, հույն, տաճիկ, եվրոպացի ձեռքն ձեռք կքաշեին զինքը, շոյելով
անոր ուսը, մեղմիվ, դրամ դնելով կամացուկ մը անոր ափին մեջ, և առաջարկելով
երգ մը երգել իրենց իբրև թե խնդիրք մը կներկայացնեին ու երբ երգը
վերջանար, միշտ գնայլանք, անկեղծ երախտագիտությամբ մը դրվատելով
երգիչը.

- Պոսվո, Քոքինաքի:

Բ

Քոքինաքին կերգեր. փողոցին մեջ մեկ գիծին վրա երկու կողմե շարունակվող լուսավոր կետերը, որ կազերուն դեղին ցուլքերն էին, հեռուն երթալով իրարու կնոտենային, գիրար կկտրեին և այդ դժդունած լուսով փողոցը կերկարեր ամայի, թափուր, իր տուներուն հուսահատական միօրինակությամբը որ լռին, ուղղագիծ պատնեշներու տպավորությունը կրներ վրաս և որոց ետին ամբողջ բանակ մը կերևակայեի քուն ի մեջ թաղված:-

Մեր աղմուկեն, վասնզի մենք էինք Քոքինաքին երգել տվողը Հայ-նոցին մեջ, գիշեր ատեն իրենց անդորրությունը խռովող անձերը տես-նելու տկար փորձեր կըլլային, փեղկերը բացվելու դորդյուն մը կլսվեր և ես պահվըտելու կպատրաստվեի, աննշմարելի դառնալու չափազանց փափագով մը, պզտիկնալով բաց կառքին անկյունին մեջ, մինչդեռ Քոքին արին իսկույն, հանպատրաստից, երգի նոր տուն մը կսկսեր Հոմերոսի լեզվով գոր ամեն ոք, ինձմե գատ, կհասկնար այս Հայնոցին մեջ. իր բանաստեղծական տաղանդը ի հայտ կածեր, ճշմարիտ աշուղի մը պես որ վայրկյան են, պարագայեն կներշնչվի:

Ես՝ այս ցուրտ գիշերեն, այս անմարդի թաղեն ու զոց պատուհաններեն ոչինչ պիտի գտնեի ներշնչվելու և ողորմագին բան մը պիտի ըլ-լար իմ տաղս եթե երբեք այս տեսակ հարկի մը տակ գտնվեի:

Բայց Քոքինաքին իր արվեստին քաջավարժ, այս ամեն ներշնչում մարող տեսարանին առջև չէր թերանար. կզգայի որ իր ոտանավորը կկաղար, հանգերը իրարու չէին պատշաճեր և անրափակ պատշգամներուն ուղղված հրավառ շեշտերը շարունակ նույն դիմառնությամբ կսկսեին՝

Ֆիլիմու Պետրոսաքի:

Երգին մեջ Սարգիս կամ Պետրոս աղան հունական մասնիկով մը կհարստանար, կքաղցրանար, տեսակ մը կրկնամկրտություն, կեսգիշերին ու փողոցի մեջ, որով երգիչը՝ հավատարիմ իր օրթոտոքս եկեղեցվույն խստապահանջությամբ,

արվեստը կրոնքին հետ կհաշտեցնեն:

Ձմեզ շրջապատող ստվերներուն մեջ, վրանիս իջնող գիշերվան շաղին տակ, մեր մայրենի եկեղեցվո ուղղափառությունը պաշտպանելու մտադիր չեի. վրաս ծանրացող թնրության մեջ, այս քաղցրալուր ձայնը՝ տեսակ մը նեննիի, օրորի թույլ ու հեշտ տպավորությամբը կներգործեր, մինչդեռ ընկերներս ընդհակառակն հետզհետե կոզկորվեին, հափշտակված անոր շեշտերեն, կմոռնային ժամը, ցուրտը, խոնավությունը, գմեզ շրջապատող առանձնությունը՝ անոր դառնալով կրսեին աղաչավոր ու փայփայիչ.

- Քոքինարինու...

Գ

Հայնոցը հարթ ու տափարակ գետնի վրա շինված թաղ մ'է, որուն քարահասակ փողոցները ուղիղ անկյուններով գիրար կկտրեն, կկտրտեն հաջ և հահյակ պտտցնելով խաբվելու չափ նմանող երկհարկ տուներու շարքն ու երեսները գորս պարտեզ մը, ծառ մը, բույս մը չի գար կենդանացնել: Իգուր կառքերնիս կշարժի, կհառաչանա, ամեն կողմ տանիլ կուզե մեր աղմուկը, աննպատակ պահանջումները. անիվները կթավալին շարունակ:

- Սարգիսյաններուն տանն առջևն ենք,- կրսեն ինձ:

- Ասի Պաթմազյանն ելած տունն է,- կրսե մյուսը Հակոբոս աղային:

Ասոնցմե և ոչ մին կտարբերի մյուսներեն, այնպես որ կեսգիշերեն ի վեր հորմե հետե թափառական կշրջինք, երագի մեջ քալող մարդու իրական անշարժության մեջ և միևնույն տանը առջև կկարծեմ ինքզինքս:-

Ընկերներս կերգեն, կզվարճանան, քննադատելով իմ ապշած պոլսեցիի լրջությունս գոր պարզապես ծաղրելի կգտնեն գիշերվան այս պահուն. օղի կառաչարկե մին. երգե կրսե մյուսը. դուք Պոլսո մեջ չե՞ք գբոսնուր, կհարցնե երրորդը:

Պոլստ մեջ կգբոսնունք թե ոչ լավ մը չեն գիտեր, բայց հոս՝ կզգամ անդիմադրելի փափագ մը մեկեն թոթափելու այն հիմար ծանրությունը գոր, չեն գիտեր ի՞նչու, զգեցած են այս գիշեր և իրենցմե բարձրաձայն պոռալու անհուն տենչ մը կգրավե գիս:

Օղիին ազդեցության տակ՝ փողոցի տուները կսկսին տեղերնուն երերալ, շարժիլ, պարել, տիտանյան պար գոր կդիտեն հիմա առանց ահաբեկելու, ալ գլխիվայր կտեսնեն ինքզինքս առանց զարմանքի, իմ ձայնս՝ ընկերներուս ձայնին կխառնվի անհանդուրժելի ժխորի մը վերածելով անոնց երգը:

Շետո, ցույց տալով քիչ մ'ալ իմ մայրաքաղաքացիի պարծենկոտ գերազանցությունս, Պոլսեն երգեր կերգեն իրենց գորս կունկնդրեն, ու Քոքինաքին մեծ-մեծ կբանա իր փակվող աչքերը վախնալով որ չեյլեն ոսոխ և ախոյան հանդիսանամ իրեն:

Գիշերվան ցողը կշարունակե տեղալ անձրևի պես թրջելով գմեզ և հողացավի սպառնալիքներով խանգարելով մեր բերկրանքը:

Դ

Առտվան մոտ Հայնոցը կգթա վրանիս. բարեկենդանի սովորության համեմատ ծանոթներու բարեկամներու տուներ վերջապես կհաճին հյուրընկալել գմեզ, մեր Քոքինաքիին հետ:

Տան տյարք ու տիրուհիք փութով կհագվին, կուզան աչքերնին շփելով, ժպտուն սակայն, կազերը վառելու, նախ դիտելու համար եկողներուն դեմքը և այս տարօրինակ հյուրերը: Գինի, քոնյաք, շամբայնը կհրամցնեն իրենք ալ մասնակցելով մեր անհմաստ խնդումին և մեկնելու ժամուն արք մեզի ընկերանալով կըստվարացնեն մեր շրջուն խումբը:

- Հոս բարեկենդանը այսպես է,- կըսեն ինձ ամենքը միաբերան, արդարացնելով մեր գիշերային ուղևորությունը:-

Շետգիտեն ասպատակող փոքրիկ բանակ մը կդառնանք Հայնոցին մեջ, մինչդեռ արքադաղը կխոսի և Քոքինաքին կվերսկսի նորելուկ հունական երգը, իր դաշն

ձայնովը, որ պատե պատ, դուռն դուռ կերկնվի կերկարածովի:

- Մա՛ր կա՛ ա՛ ա՛ ոռ...

Աստղերը տակավ առ տակավ բացվող երկնից կապույտին վրա կոժգունին, անտեսանելի կըլլան. մութը՝ իր խստությունը կկորսնցնե, կմեղմանա. տուներուն գույները կճշտվին, փողոցներուն մեջ մարդիկ երևան կելլես որք գմեզ կդիտեն հիացած. կառքեր՝ քաղքին ուտելիքը կկրեն ու տեղտեղ կազերուն լույսը կմարի:

Ե

Վերջին տունն ուր գացինք, դեմս ելլողը դո՞ւն էիր որո՞ւ կնվիրեմ Իզմիրի բարեկենդանի այս փոքրիկ հատվածը. գեթ մեկն էր որ քեզ կնմաներ, ա՛յնքան կնմաներ:

Քեզմե քիչ մը պակաս խոժոռություն դենքին վրա երբ երեսս նայեր. ժպիտ մը ավելի... բայց ո՛չ, քու ժպիտեղ ավելի քաղցր ժպիտ չի կա. հասակը նուրբ, դյուրաթեք, հարուստ ու խիզախ կուրծքի մը բեռան տակ, քուկինիդ պես. միայն քեզի պես տրտում չէր անի:

Տեսնելուս պես մոտը գացի մտերմությամբ. գիս ներկայացնելու հարկ չի կա ըսի բարեկամիս. տեղը, ժամանակը, մարդիկ կշփոթեի մտքիս մեջ. աղջիկը՝ երեսս կնայեր խնդալով, գվարճանալով արբած պոլսեցիի համարձակությանս վրա:

Եվ խոսակցությունը կսկսի և անունդ տալով.

- Ի՛նչպես, հո՞ւս դո՞ւք ալ:

Չէր պատասխաներ. ես կհամառեի.

- Տեսնենք ե՞րբեն ի վեր:

Աղջիկը բարձրաձայն խնդալե կմարեր:

- Հոս,- կշարունակեի,- Պոլիս չենք, բայց դուք միևնույն ծաղ-րող և անողորմ էակն եք:

Այնքան կխնդար որ այ պիտի ճաթեր:

Մենյակին մեջ եղանակները, ձայները, քահրահները, բաժակաց բախումը իրար կխառնվեին:

- Չե՞ք պատասխաներ:

Այդ պահուն պատանության վերադարձ մը կրներ միտքս, կհիշեի բոլոր-բոլոր այն անձնահույզ խանդադատանքս, որով քանի տարիներ հետևեցա քեզի, քեզի անձանոթ, սովերի մը պես անշշուկ և վախկոտ. հետո սպասելե, քաջալերող ակնարկ մը սպասելե ու միշտ խոժոռած դեմքի մը հանդիպելե ձանձրանալս, անպատեհ սիրո մը համար ինձի արժանի վերջավորություն:

Եվ տեսնելով որ կշարունակեր ծիծաղիլ վրաս, ձեռքը ուզեցի բռնել. այն ատեն խնդալը դադրեցուց և ուղղելով գեղեցիկ բարձր հասա-կը, սպանյուլի մը արտասանությամբ հեռացուց զիս:

- Ո՞վ կարծեցիր զիս, ծե՛հ՛ե՛հ՛:

Զ

Դուրսը լուսցած էր. փողոցե փողոց մեր խումբը երթալով կպակ-սեր՝ ընկերներս իրենց տան առջև հասնելուն դռներն ներս կսպրդեին մեկիկ-մեկիկ, խորհրդավոր էակներու պես կանհետանային, թողլով որ մնացողները շարունակեն Բարեկենդանը:

Ես կշարունակեի քալել անգետ և անփույթ որ կողմ երթալուս ցոր-չափ Քոքինաքին իր ձայնովը կատաշնորդեր ինձ անձանոթ աշխարհի մը մեջ, զոր գինովութենե գրգռյալ ուղեղս իզուր կջանար պարունակել. և տասը վայրկյանի մեջ ամեն ինչ կհատներ կանհետանար չորս դիս, այս բարեկենդանի գիշերը, բարեկամներս, Հայնոցը, և այս բոլորին խառնվող պատանության հիշատակը, հոս մինակ գլուխ գլխի ձգելով զիս Քոքինաքին հետ առավոտյան պայծառ լույսին տակ փողոցին մեջտեղը. բայց երգիչին բոլոր գիշերվան եղանակները կհնչեին միշտ ականջիս, քնարի մը թելերուն պես, որ նվագածուին դադրելեն վերջը դեռ կթրթռան ամբողջ երեկույթի մարող սպառող արձագանքին պես:

